

Siberië deel 4 - Nanai beelden in het Fischleder Museum

Ingo Barlovic

Vissenleer Museum te Viechtag

Kort na voornoemd bezoek van de Freunde Afrikanischer Kultur aan Neurenberg, bezocht Ingo Barlovic het Fischleder Museum in Viechtach, een plaatsje niet ver van de Tsjechische grens tussen Neurenberg en München. Hij trof daar twee gepassioneerde museummensen, onder wie Anatol Donkan, van origine behorend tot het Oost-Siberische Nanai volk. In dit museum kon hij ook een aantal oude beelden fotograferen van deze Nanai, een buurvolk van de Nivchi.

Anton Donkan en zijn partner, de kunstenares Mareile Onodera beheren sinds 2004 het "Fishledermuseum" in Viechtach. Dit museum is eigenlijk de voortzetting van een al langer bestaand cultuurproject, met een museum gekoppeld aan een galerie. Het begon in Wladiwostok, een havenstad in het verre oosten van Rusland, gelegen aan de Japanse zee, vlak bij de grenzen met China en de Korea's. Daarna werd het project naar Wenen verplaatst, om vervolgens zijn bestemming te vinden in Viechtach, een plaats in het Beierse Woud op krap tweehonderd kilometer van Neurenberg, vlak bij de grens met Tsjechië.

De objecten in dit Museum zijn met name afkomstig van de Nanai, een inheems volk van ongeveer 12.000

zielen, dat leeft in een gebied dat zich uitstrekt van het noorden van China tot in het verre oosten van Rusland, langs de oevers van de rivieren Amur en Ussur. In dit museum is, naast kleding en stoffen, vooral houtsnijwerk van de Nanai te bewonderen. Ook hier zijn, net als bij de Nivchi, de objecten gesneden om gebruikt te worden door een sjamaan. Hoewel eenvoudig van vorm, maken deze objecten toch indruk door de spiritualiteit die ze uitstralen en die hun sjamanistische oorsprong verraadt.

Objecten van de Nanai vonden voorheen maar zelden hun weg naar Duitse Volkenkundige musca. Naast de collectie in Viechtach, zijn er verzamelingen van Nanai voorwerpen te vinden in de musea van Dresden,

Mannheim, Stuttgart en Neurenberg. Wat de collectie in het Fishledermuseum zo bijzonder maakt is dat er ook objecten te zien zijn die uit de twintigste eeuw stammen. Dit betekent dat er ook tijdens de Sovjettijd sjamanistische rituelen hebben plaats gevonden. Deze objecten vertegenwoordigen daarmee als het ware de ontbrekende schakel tussen het verleden, dat in de etnografische musea tentoongesteld wordt en de tegenwoordige tijd, welk goddeels van spiritualiteit ontdaan is. Sjamanistische praktijken waren lange tijd in Rusland verboden. De reden daarvan was, dat het sjamanisme als religieuze praktijk er een belangrijke rol in het maatschappelijk krachtenveld speelde, mede doordat de sjamanen als persoon dermate charismatisch waren, dat ze een bedreiging vormden voor zowel het op het Christendom gebaseerde Tsarenrijk als voor de repres-

2. Geestenbeeld, een luipaard als familietotem.

3. Een beer als familietotem

sieve Sovjets. Daardoor kon het sjamanisme slechts in het geheim beoefend worden, of werden sjamanistische rituelen dusdanig omgevormd dat ze niet meer 'bedreigend' leken. Zo konden zich elementen van het Christendom over en weer vermengen met de eigen rituelen: Jezus kreeg een bontmantel aan en de iconen kregen wodka te 'drinken' (*geofferd in een glaasje ervóór*).

Op deze manier overleefden de oude gebruiken, maar Anatol Donkan en Mareille Onodera leggen hierbij wel uit, dat onze tijd de oude gebruiken daardoor niet onberoerd heeft gelaten. Hoewel veel van de genoemde Nanai gebruiken bijna naadloos samenvallen met die van de Nivchi, putten Donkan en Onodera uit eigen bron en vertellen ze verhalen zoals die aan hen zijn overgeleverd. Daarin zijn verschillen in de accenten te ontdekken, deels veroorzaakt door verschillende locatie, deels door andere tijd. Maar daarnaast zal elke onderzoeker toch ook weer zijn eigen zwaartepunten leggen.

De meeste sjamanen bij de Nanai reisden rond. Zij hakten dan ook niet zélf de door hen gebruikte beelden. Als ze door een familie werden uitgenodigd om een ceremonie te leiden, moest de familie zelf voor alles zorgen wat nodig was, het eten en drinken, maar ook voor de beelden die bij zo'n ritueel nodig waren. Die werden meestal door de heer des huizes gemaakt. Bij zo'n ceremonie waren alle familieleden aanwezig.

4. Sjamanistische beeld voor jachtceremonie.

Er werd dan samen gegeten en gedronken, muziek gemaakt en gezongen. Daarbij was het de bedoeling, dat de sjamaan in trance raakte, waarbij zijn uitspraken aan de familie uitgelegd werden door de speciale 'tolk' van de sjamaan.

Tot de meest indrukwekkende beelden uit deze museumcollectie behoren de 'huisgeesten' uit het dorp Kandon, gelegen aan een zijrivier van de Amur (afb 1). Als een familie een nieuw huis (blokhut) wilde laten inwijden, dan sneed de heer des huizes twee beelden, een grootmoeder en een grootvader, die als beschermers van het huis moesten dienen. Hen werd voedsel en wodka aangeboden als offer, waarna ze ook nog een sigaret kregen.

Aanbeden werden ze niet, herinnerde Anatol Donkan zich, een en ander verliep meer speels, maar het maakte wel echt deel uit van het leven daar. En daarmee was het ook nodig dat de beelden tevreden gesteld werden, om van kwade invloeden verschoond te blijven.

De meeste van de tentoongestelde stukken zijn onge-

5. beeldhouwwerk door Anatol Donkan

veer tweehonderd jaar oud en flink beroet, wat goed is tegen rot en schimmel en dus ook gunstig voor het huis zelf.

Wat ook fascineerde, dat waren de gesneden 'totemdiere' in dit museum. Elke familie of clan bezat een eigen geestenrepresentant, 'Sawenne' geheten, een beeld dat zogenaamd de oergeest van de familie moest voorstelde. Bij zo'n totem bleek het vaak om een beer of een luipaard te gaan (afb 2,3).

Dierfiguren van hout, met de schors er nog op, speelden een belangrijke rol bij sjamanistische jachtceremonies. Als een jager op berenjacht ging, dan sneed hij een beeld in de vorm van een beer, ging daar een tweegesprek mee aan en offerde een druppel eigen bloed om daarmee de beer op het spoor te komen (afb 4).

De aandacht van deze twee museummensen beperkt zich niet alleen tot het tentoonstellen van deze objecten en het vertellen van de bijbehorende verhalen. Anatol Donkan heeft zich weer de oude handvaardigheden meester gemaakt: hij bewerkt visslenleer

6. Nanai jas en broek van visseleer
Sjanghai Museum

Afbeeldingen

- 1. 1/m 5 & 7 1/m 9 - foto Ingo Barlovic
Viechtach Museum
- 6. foto Rolf Mueller
Shanghai Museum - Wikimedia
- 7. foto Erich Kasten

Dit artikel verscheen eerder in het tijdschrift „Kunst & Kontext“ nr 09, uit mei 2015, onder de titel: Museumtipp Das Fischleder Museum in Viechtach

Vertaling – Marchinus Holkamp

7. Nieuw sjamanenbemd van visseleer - gemaakt door Anatol Donkan

(Fischleder), looit dit zelf en maakt er gebruiksvoorwerpen van zoals messchedes, maar ook kostbare sjamanengewaden (afb 5). Daarnaast is hij ook nog beeldhouwer in de Nanai traditie (afb 6).

Een geheel ander onderwerp, dat in dit museum eveneens een prominente plaats inneemt, is het eigen werk van kunstenares Mareile Onodera. Zij vervaardigt bont geschilderde schilderijen die doen denken aan de fantastische realistische kunst van Ernst Fuchs, haar leermeester, maar waarin zij een geheel eigen weg is ingeslagen – samenhangend met een jarenlang verblijf in Japan.

Fischleder Museum Viechtach

Spitalgasse 1
94234 Viechtach

7. Mareile Onodera

8. Fischleder Museum Viechtach

9. Anatol Donkan